

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Pasteursingel 29b, Rotterdam-7

Het boek Prediker

(2)

■ In het geheel van de Schrift openbaring

Buiten het licht van Gods openbaring is al het gebeuren in de wereld en het schepselenleven vreemd en raadselachtig en enkel maar teleurstellend.

Wie zonder God en zonder hoop in de wereld leeft, hij mag nog zo ingespannen werken, nog zoveel wijsheid najagen en wetenschap vergaren, rijkdommen vermeerderen, genot nastreven, maar het einde is de dood, de onherroepelijke dood. Want wij gaan allen naar het graf en keren weder tot het stof.

Inderdaad zegt de Prediker: zo is het. Hij wordt niet moe om het nu eens van deze, dan weer van de andere kant te laten zien.

Maar daarom is de strekking van zijn prediking, de zin en bedoeling van zijn breed betoog, zijn hoorders en lezers in te scherpen: Vreest toch de HERE! Dient toch de HERE! Hoort naar zijn woord en leeft in het Verbond.

Zijn boek, in het geheel van de Schriftopenbaring gelezen, houdt ons voor: Luistert toch naar de boodschap van Gods genade en verzoening. Gelooft toch in de Heer Jezus Christus.

■ Het leven is niet ijdel in de Heer

Al noemt de Prediker de naam van Jezus Christus niet en getuigt hij niet rechtstreeks van genade en verlossing, wat hij met het respect van de HERE bedoelt is: de erkenning dat de HERE regeert. Dat Hij heel dit gebroken en teleurstellende leven draagt en in stand houdt en alles heenstuurt naar de verlossing en vernieuwing tot de vrijheid der heerlijkheid van de kinderen Gods.

Gods raad zal bestaan en Hij zal al zijn welbehagen doen. Dat welbehagen is in Jezus Christus een

genadig welbehagen. Deze wereld ligt onder de vloek van de zonden: dorens en distels, smart en verdriet. Heel het leven ligt in gebrokenheid. Alles is aan de vergankelijkheid onderworpen. Maar Gods genade, ons in Christus ten volle geopenbaard, zal deze aarde van haar vloek en verderf en gebrokenheid verlossen.

Dát geloof is het dat ons leven doet, ons boven de ijdelheid uitheft, ons leven weer zin en betekenis geeft en het als een gave van God uit Zijn hand ontvangen doet.

Dát bedoelt de Prediker ons te zeggen: Ziet uw leven als een gave van God. Dat is uw deel en geniet er van. Want het licht is zoet en het is voor de ogen goed om de zon te aanschouwen.

Verstaat zo uw taak en levensroeping. Niet ijdel in de Heer! Zo krijgt uw werk weer waarde, uw bezit weer inhoud en kan er blijdschap in uw leven zijn.

■ Het waarschuwend karakter van Prediker

Wie eenmaal de strekking van het boek Prediker heeft leren verstaan, heeft ook oog gekregen voor het waarschuwend karakter van het boek. Prediker wil ons met klem van argumenten voorhouden, om toch niet in plaats van God onszelf en de wereld te gaan dienen, want dat is ijdelheid. Het is dezelfde vondschap, die eeuwen later de apostel Johannes in één van zijn brieven de gemeente van de Heer op het hart bindt: 'Heb de goddeloze wereld niet lief, noch wat ze te bieden heeft. Als iemand de wereld liefheeft laat hij zich niet leiden door de liefde van de Vader. Want alles wat er in de wereld te koop is, alles wat onze lusten opwekt of ons oog bekoort, alle bedrieglijke galns het geld, het komt niet van de Vader, maar van de wereld. En de wereld zal voorbijgaan met alles wat ze te bieden heeft; maar wie doet wat God wil blijft altijd bestaan'. De wijsheid die in Prediker aan het woord is horen we uit de

mond van de Heer Jezus, onze opperste Wijsheid: 'Wat zou het een mens helpen, als hij de wereld (vult u zelf maar in: wijsheid, eer, macht, aanzien, vermogen, genot, enz.) zou winnen en zijn leven erbij zou verliezen?' De hele wereld winnen, maar buiten God en zonder Christus: IJdelheid der ijdelheden! Alles is ijdelheid!

■ Geen kniesoor

Hij, die de dingen bezit als de bezitter, dus om het bezit, hij ondergaat de bittere teleurstelling, dat hij op eenmaal alles aan anderen moet overlaten. Maar hij die de dingen bezit als een gunst en geschenk van de HERE en in dienst van zijn hemelse Vader, hij kan het ook op Gods tijd weer loslaten, omdat hij weet van een loon dat groot is in de hemelen. Ons moeizaam werken, los van het Verbond, kan afmattend, eentonig en moedbenemend zijn. Maar in de Héer verricht, als geroepene, schenkt het vreugde en voldoening.

Weet, dat de HERE God is; Hij heeft ons gemaakt en Hem behoren wij toe, Zijn volk en de schapen, die Hij weidt. Vandaar de opwekking van de Prediker: 'Verheug u, o jongeling, in uw jeugd en uw hart zij vrolijk in uw jongelingsjaren'.

Een kind van God is geen kniesoor, geen sombere figuur. Hij mag volgen de lust van zijn hart en wat zijn ogen aanschouwen. Hij mag de HERE dienen met blijdschap. Hij mag het leven genieten met de huisvrouw van zijn jeugd. Hij mag zijn brood eten met vreugde en zijn wijn drinken met een vrolijk hart. Alleen — en daar wijst de Prediker met nadruk op — vergeet nooit, dat ge

van heel uw leven verantwoording schuldig zijt.

Ook hier weer de eenheid van het Oude en Nieuwe Testament.

Wat Prediker aan het eind ons voorhoudt: Denk er wel om dat God elke daad zal doen komen in het gericht, klinkt na in de woorden van Paulus, als hij zegt: 'Want we zullen allemaal voor de rechterstoel van Christus moeten verschijnen, waar ieder krijgt wat hem toekomt voor wat hij in dit leven gedaan heeft, goed of kwaad'.

■ Het hart der religie

Het boek Prediker staat midden in onze Bijbel. En het thema: IJdelheid der ijdelheden! raakt rechtstreeks het hart der religie. Religie is de band aan God. Het is de band des Verbonds. Het is onze levensverbondenheid met de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, door de band van geloof en liefde, van aanbidding en gehoorzaamheid.

Zonder die band des Verbonds, zonder en buiten en tegen God, is alles in onze ogen en voor onze ervaring het toppunt van ijdelheid. Maar in het Verbond geeft de HERE ons een inzicht in Zijn raad en regering aller dingen en ontvangen we licht over de duisternissen van het leven.

Dan zien we hoe alles zin en betekenis heeft. Dan zien we iets van de zinvolheid van schepping en verlossing, van natuur en historie, van onze taak en roeping in onze Heer en Heiland. Dan gaan we verstaan dat onze arbeid niet ijdel is. Dat de geschiedenis van deze wereld geen doelloze kringloop van gebeurtenissen is. Maar dat alles uitloopt op de vernieuwing van hemel en aarde. God éénmaal alles en in allen!

In dit nummer:

Pagina 25

Ds B. Telder,
Het boek Prediker (2)

Pagina 26

Drs H. de Jong,
Een boek uit het vrijgemaakte leerhuis (1)

Pagina 27

K. Janssens,
Dirk Rafaelsz. Camphuysen
- een vergeten dichter uit
de Gouden Eeuw - (1)

Pagina 28-29

D. W. L. Milo,
Jeugd met een opdracht
Ds H. Amelink,
De brief aan de Efeziërs

Pagina 30

J. Kapteyn,
Kerkmuziek
Dr B. Jongeling,
Een gekozen formateur?

H. DE JONG — AMSTERDAM

EEN BOEK UIT HET VRIJGEMAAKTE LEERHUIS

(1)

F. van Deursen, Psalmen I
De voorzeide leer, dl. Ij
Barendrecht, 1974.
Prijs f 35,—.

Een boekbespreking in de rubriek 'kerkelijk leven' — dan moet het wel over 'n belangrijk boek gaan; over een boek welks verschijning een kerkelijk gebeuren is. Wat dan ook het geval is, volgens mij. De reeks 'De voorzeide leer' van ds Vonk vormt een belangrijke geestestrek in het karakter van onze buitenverbandse kerken. En dit deel, over de Psalmen, verzorgd door ds F. van Deursen, maakt daarop geen uitzondering. De lijn van het geheel wordt hier krachtig en met overtuiging doorgetrokken. Zoals we dat van deze zijde gewend zijn, is een boek, boordevol met Schriftstudie, aan de bekende reeks toegevoegd, een waardig produkt uit het vrijgemaakte leerhuis.

Tot dusver zijn deze boeken in ons blad steeds besproken geworden door dr B. Jongeling. Dat daarop nu een uitzondering wordt gemaakt, heeft geen andere dan een persoonlijke reden. Ds Van Deursen is een leeftijd- en studiegenoot van mij en samen hebben we in de loop van de tijd meerdere gesprekken gevoerd over de uitleg van de Schrift en met name het Oude Testament, waarvoor wij beiden grote belangstelling hebben. Om deze reden heb ik dr Jongeling gevraagd of ik in zijn plaats dit deel mocht bespreken, teneinde mij tegenover ds Van Deursen van een vriendenplicht te kwijten.

—o—

Voor twee dingen vooral heb ik, al lezend in dit boek, grote bewondering gekregen. Voor de grote Schriftkennis en voor de eenvoud van voorstelling. Ik neem deze punten opzettelijk samen, omdat hun combinatie zo zeldzaam is. Hier is een groot Schriftkenners in gesprek met eenvoudigen, met kinderen, zonder dat de stijl kneuterig en voor volwassenden ongenietbaar wordt. Het ligt niet aan ds Van Deursen, dat de arbeidende bevolking van de kerk vervreemd is geraakt, omdat ze daar zo moeilijk doen. Van Deursen doet niet moeilijk en bereikt toch diepte. Hij bezit het benijdenswaardige vermogen om op bevattelijke wijze een zeer goede hulp te bieden bij het verstaan der Schriften en is daarin een echte dienaar des Woords. Met name denk ik hierbij aan de paragrafen 3 en 4, waar gesproken wordt over de rechtvaardigen en de goddelozen in het psalmboek en wij en passant een gedegen

Kerkelijk Leven

scholing in de verbondstaal der psalmen meekrijgen. Zo ben ik me bewust een rijk en verrijkend boek te bespreken en al besprekend aan te bevelen.

—o—

Toch wil ik daarbij de gelegenheid aangrijpen om het gesprek met dit leerhuis te openen en verschillende punten, die ik voor deze Schrift-aanpak kenmerkend vind, in discussie te brengen. Niet natuurlijk, dat daar nu stante pede op gereageerd moet worden, — dat kan, maar dat kan ook later eens.

Om dan met het minst belangrijke te beginnen: het canonvraagstuk. 'De voorzeide leer' kiest met overtuiging voor de joodse canon van het Oude Testament, die opvalt door zijn indeling in drieën: Wet, Profeten en Psalmen of Geschriften. De canon-indeling, zoals ons die vertrouwd is, gaat terug op de griekse vertaling van het Oude Testament, de zogenaamde Septuagint, en valt in tweeën uiteen: prozaïsche en poëtische boeken. Wij zouden nu deze laatste vorm moeten opgeven en moeten terugkeren naar de oorspronkelijke canon, zoals de synagoge die bewaard heeft.

Het argument hiervoor is vooral, dat het Nieuwe Testament ons hierin zou voorgaan. Niet alleen spreekt Jezus van 'wet en profeten', maar nog vollediger drukt zich de evangelist Lucas uit, volgens wie Jezus zegt, dat alles wat over Hem geschreven staat in de wet van Mozes, in de profeten en de psalmen vervuld moet worden, (Luc. 24 : 44). Ook horen we Jezus bij Mattheüs (23 : 35) zeggen: „... opdat over u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten werd op de aarde, van het bloed van Abel, den rechtvaardige, tot het bloed van Zacharia, den zoon van Berechja, dien gij vermoord hebt tussen het tempelhuis en het altaar.” Zoals Abel's moord vermeld wordt in het eerste boek van de joodse canon, zo die op Zacharia in het laatste: Kronieken (II, 24, 20 v.v.).

Dit getuigenis van het Nieuwe Testament kan men in elke inleiding op het Oude Testament aantreffen en steeds wordt daar de conclusie uit getrokken, dat het Nieuwe Testament, Jezus vooraan, het Oude Testament in z'n joodse canonieke gestalte gekend heeft. Ik waag dit toch te betwijfelen. Is het nieuwtestamentische spreken over de geschriften van het Oude Verbond niet meer inhoudelijk dan vormelijk? Wil het

N.T. op genoemde plaatsen wel meer doen dan het O.T. naar z'n hoofdbestanddelen aanduiden? Zodat ook wij, die een andere indeling hebben dan de synagoge, met genoemde aanduiding uitstekend uit de voeten kunnen? Bestaat immers ook voor ons het Oude Testament niet hoofdzakelijk uit wet, profeten en psalmen? En wanneer Abel en die Zacharia als eerste en laatste martelaar van het Oude Testament bij elkaar genoemd worden, bewijst dat dan, dat de boeken waarin van hun dood verteld wordt, ook als eerste en laatste in de canon geplaatst zijn? Het zou pas een bewijs (of aanwijzing) zijn, als ons uit de werkelijke geschiedenis die door de boeken van het Oude Testament beschreven is, een latere martelaar bekend was. Maar dat is niet het geval. De gedode Zacharia is in de Joodse canon, maar ook in de verbondsgeschiedenis van het O.T. zelf de laatste bloedgetuige van wie wij weten. Dat wil zeggen, dat volgens onze indeling van het O.T. Zacharia evenzogoed de laatste is.

Ik heb dus mijn vragen over de uitgesproken voorkeur voor de joodse canon, waarna wij terug zouden moeten. Ik ben daartegenover niet een krachtig voorvechter van de rangschikking der boeken zoals wij die kennen. Eigenlijk sta ik er wat onverschillig tegenover en is er voor mijn besef voor beide indelingen wel wat te zeggen. Ten aanzien van bijvoorbeeld het boekje Ruth vind ik, dat het in onze Bijbel een betere plaats heeft ontvangen dan in Tenach (= wet, profeten en geschriften). In de laatste heeft het een liturgische plaats gekregen, als de rol die bij het wekenfeest gelezen werd vanwege z'n band aan het seizoen van de oogst. In onze Bijbel heeft Ruth een historische plaats ontvangen, direct volgend op het boek Richteren, wat gezien de eerste zin van het boekje ook zeer voor de hand ligt. Hier geef ik nu duidelijk de voorkeur aan de bekende volgorde. De verbondenheid van het boek Ruth aan een tijdperk acht ik essentiëler dan de band, die het heeft aan een seizoen. Israël zelf dacht ook, in tegenstelling tot zijn burenen, meer in tijdperken dan in seizoenen, meer historisch dan cyclisch. De school van 'De voorzeide leer' moet zich door dit laatste argument aangesproken voelen, gezien haar verzet tegen de christelijke feestkalender (ook in dit boek, getuige § 10, 3: „christelijke” kringloopgodsdienstigheid, pg. 283 v., 286 v.v.) met welk verzet ik het overigens slechts ten dele eens ben.

—o—

Ik til dus niet zwaar aan het verschil in indeling van de oudtestamentische canon. Ik zou er voor willen pleiten dat we toch vooral zullen letten op het overeenkomstige in beide ordeningssystemen. Wet en profeten vormen in beide het grondbestand. Wat dan nog overblijft is bij de één ondergebracht onder een afzonderlijke rubriek, terwijl de ander het een plaats heeft gegeven tussen wet en profeten in, waarbij zowel een historisch als een litterair criterium een rol hebben gespeeld. Beide methodes bieden voor- en nadelen en hebben het belangrijkste gemeen.

Pastorale notities

Polemiseren - maar hoe?

Gods gebod eist van ons dat wij elkaars eer en goede naam naar vermogen voorstaan en bevorderen. Daarom mogen we elkanders woorden niet verdraaien of van een bepaalde kant verkeerd belichten. Wij behoeven het heus niet in alles aanstonds met elkaar eens te zijn, maar wél moeten we elkaar in alles recht doen. Bestrijden we iemands beoog en gevoelen, dan zij onze bestrijding eerlijk en oprecht. Iemand geeft over een zaak zijn oordeel en mening ten beste. Een ander scribent gaat er tegen in. Daarbij komt het maar al te vaak voor, dat wat de eerste schreef, in caricatuur wordt gebracht, en dat tegen die caricatuur de strijd wordt aangeboden.

Ook gebeurt het meermalen dat iemand een bepaald etiket krijgt opgeplakt. De persoon waartegen men opponeert wordt eerst in een bepaalde boek geplaatst, waar hij niet hoort en ook geenszins staan wil. En dan gaat men verder waarschuwen tegen dat soort mensen.

Aan een dergelijke etikettenplakkerij moeten we niet mee doen. Ik heb in dit verband iemand eens schertsend de opmerking horen maken: etiketten worden op reiskoffers geplakt, niet op mensen.

De waarheid en de vrede worden er niet mee gediend.

Polemiseren kan nodig zijn. Per brief of krant ingaan tegen beschouwingen en leringen, die we verkeerd achten, kan voor sommigen roeping en plicht zijn. Maar ieder moet wel toezien met welke middelen hij strijdt. De polemieker moet met inachtneming van de christelijke levensregels gevoerd worden. En ook daarbij geldt: alle dingen die ge wilt dat u de mensen zullen doen, doet gij hun desgelijks.

Nooit mag een medestander de ondenkende opmerking kunnen maken: hij geeft 'm er goed van langs.

Heeft iemand gerechtvaardigde en gewichtige bezwaren tegen wat een ander naar voren heeft gebracht, hij doe in ieder geval zijn tegenstander recht. Hij betrachte de nodige welwillendheid. En ga niet vechten tegen een caricatuur-pop, onderwijl hij de mensen doet geloven dat het zijn ware tegenstander is.

Strijden voor het geloof en opkomen voor de waarheid is temidden van ontkerstening en afval een evangelische plicht. In dit verband kan iemand beweren: wie niet polemiseert is onbekeerd. Maar niemand make daarvan een adagium. En vooral: ieder zie toe hoe hij strijdt.

Bilthoven.

B. Telder

beldeel in het oog te krijgen. Alle Geschriften vormen variaties op de thema's die de Inleidingspsalm Ik vrees nu echter, dat in de school van 'De voorzeide leer' het verschil op dit punt, te zwaar wordt opgenomen en dat men de indeling zoals de joodse bijbel die heeft, met canoniek gezag bekleedt. Er wordt nogal mee gewerkt, dat het psalmboek aan het begin staat van het derde deel van de joodse canon! Terwijl dit laatste op joods standpunt nog zeer de vraag is: alleen in de latere askenasische rangschikking is het psalmboek koploper. En ook in Luc. 24 : 44, maar ik vroeg me al af of dit bewijskrachtig is. De hele behandeling van psalm 1 en 2 is bij Van Deursen sterk beïnvloed door deze canonieke kwestie. Deze aanvangpsalmen worden uitgelegd als een inleiding niet slechts tot het bijbelboek der psalmen, maar ook tot het bijbeldeel der psalmen of geschriften. „Psalm 1 en 2 kunnen ons helpen de hoofdzaken van het derde bij-

men aansloegen: En toch staat Jahweh aan de kant van de rechtvaardigen en draagt hun leven vrucht (psalm 1). En toch zal het Koninkrijk van Jahweh en zijn Messias de eindoverwinning behalen! (psalm 2). Dat geloof verbindt de Geschriften tot één geheel."

Zou het? Het is een goede vondst om niet alleen psalm 1, maar ook psalm 2 als een inleiding tot het psalmboek te verstaan. Psalm één slaat dan het thema van de wet en psalm twee dat van de profeten aan en samen zeggen dan deze psalmen dat het psalmboek ons in dezelfde geestelijke wereld brengt als het geheel van wet en profeten. Accoord. En laat dan psalm 2 ook maar z'n wereldwijde horizont, die voor de profeten zo karakteristiek is, behouden, in plaats van onnodig opgesloten te worden binnen Israëls grenzen, via de (op zich zelf natuurlijk mogelijke) vertaling, 'koningen des lands' voor 'koningen der aarde' (vs 2), zoals op pag. 153 v.v. wordt gedaan. Te duidelijk worden immers 'de volken' waar de psalm

mee begint in verband gebracht met 'de eindend der aarde' (vs 8). Maar om nu te zeggen, dat psalm 1 en 2 het snoer vormen, dat de parels der Geschriften tot één flonkerende ketting verbindt en dat we daarin Gods leiding en wijsheid eerbiedig moeten opmerken (zie pag. 187) — nee, dat heeft me nog niet overtuigd. Daarvoor heeft de volgorde van de bijbelboeken in het wat rommelige derde deel van de joodse canon teveel willekeurigs en toevalligs, volgens mij.

Dit punt afsluitend zou ik dus de school van 'De voorzeide leer' in overweging willen geven, die voorkeur voor de joodse canon-indeling nog eens kritisch te bezien en er zeker niet te veel op te bouwen. Niet alleen genoemde school, maar wij allemaal zijn op dit punt meer spontaan dan zorgvuldig geweest in de voorbije tijd. De joodse canon deelde misschien te kritiekloos in de sympathie voor het joodse volk na de oorlog. Volgende keer hopen we nog iets ter sprake te brengen uit dit boek en uit deze school.

Een beetje saai misschien? Of weet U het nu weer ineens: de Gouden Eeuw! Juist. Maar wilt U dan wel daarbij onthouden, dat het in die tijd ook niet alles goud was, wat er blonk? Ja, de rijke koopstad Amsterdam, de machtige kooplieden, de handelsvloot op alle wereldzeeën, die brachten goud in het laatje. En de gewone man bleef de gewone man. Onze dichter heeft waarschijnlijk nooit geweten, dat hij in een tijd leefde, die men later met zo'n schone naam sieren zou.

■ Afkomst en jeugd

Dirk werd geboren te Gorkum uit een gemengd godsdienstig huwelijk. Zijn vader was gereformeerd, zijn moeder doopsgezind. De vader was 'n ontwikkeld man, hij was nl. chirurgijn. De moeder was een vrome vrouw. De levensbeschrijver zegt van haar, dat zij was 'aerdende na haar vader Hans van Maseick, een coopman, die hem (= zich) omde belijdenis des geloofs tot Gorkum liet onthalsen'. Beide ouders zijn hem al jong ontvallen, zodat hij werd opgevoed bij zijn oudere broer Govert, die hem in de leer deed bij de kunstschilder Dirck Govers, waarschijnlijk een oom van Dirk en Govert. Hij viel blijkbaar niet alleen op door zijn artistieke gaven, ook zijn intellect bleef niet onopgemerkt. Enkele notabele lieden boden Dirk de kans om te studeren; eerst in Gorkum zelf bij de rector van de Latijnse school, Mr. Willem, bij wie hij ook als 'ondermeester' wat mocht helpen. Later in Leiden, waar hij in 1608 arriveerde als theologisch student. Hoogleraren in de beroemde universiteitsstad waren o.a. Arminius en Gomarus. Arminius stierf al in het volgende jaar, zodat Dirk hem nauwelijks heeft gekend.

Hij heeft zijn studie niet afge maakt. Waarom niet? Stond hem, de zachtmoedige, het twisten over de godsdienst zo tegen? Of voldeed hem de studie zelf niet? In elk geval vertrok Dirk. Niet naar Gorkum, maar naar het slot Loevestein, waar de Heer van Langerak, Gideon van Boetzelaer, een goeverneur zocht voor zijn opgroeiende kinderen. Daar heeft hij het vertrouwen weten te winnen van iedereen, zodat hij kans zag om zijn verloofde (een zus van zijn vriend uit Leiden) als goevernante naar Loevestein te halen, zonder dat overigens iemand wist, dat Anneke zijn verloofde was. Dat liep natuurlijk mis: hij werd tot diep in de nacht samen met de goevernante gesignaleerd! En zo kwam er een einde aan dat herenleven.

Na veel moeilijkheden (de moeder van Anneke had het niet erg op Dirk) kwam het huwelijk tussen hen tot stand. Kort daarna heeft Dirk zich laten dopen in de gereformeerde kerk te Arkel, waar een Arminiaans gezinde predikant stond. Thuis had blijkbaar de doopsgezinde traditie geheerst. In 1614 kreeg hij een aanstelling als leraar aan de beroemde Hieronymus-school in Utrecht. En daar begon voor Camphuysen de ommekeer. De rector had liever zijn zoon benoemd gezien en ontving de nieuwe leraar op uiterst onprettige wijze. Het salaris was zeer klein, en dat terwijl het gezin Camphuysen al gauw 'vele kinderen over hoop' kreeg. Toen

De heer Janssens is leraar Nederlands aan het Joh. Calvijn lyceum te Kampen.

maakte hij zijn bekering door. Vroeger had hij gestreefd naar uiterlijke roem en hij was trots en ijdel geweest. Nu het hem kwalijk ging in het leven dwong hij zichzelf en zijn Anneke om de aardse pronk af te leggen, zoals mooie kleren en 'opstaende knevels op zijn Spaens'. Hij kwam tot de erkenning dat de mens op aarde op vijandige voet leeft met het wereldse.

Het aardse liet ick strijcken en koos een hemelsch deel.

zegt hij later van dit gebeuren. En in een ander gedicht:

Al is ze schoon bepeerelt,
En heerlijk in cieraad,
't Is evenwel de weereld,
die met al 't haar vergaet.

Zijn bekering was vooral bewerkt door het lezen van een aantal preken: 'De Enge Poorte' van de Goudse Remonstrant Eduardus Poppius. Door deze preken ging hij de tegenslagen van het leven niet langer zien als een straf van God, maar juist als een geschenk, waardoor hij in staat gesteld werd om een leven te leiden, dat hem tot de zaligheid voeren zou. In een brief van hem vinden wij de volgende uitspraak als antwoord op een hem beklagen over zijn moeilijke omstandigheden: 'De gelucksalicheit ofte ongelucksalicheit moet van binnen komen'. Verderop zei hij, nooit zo gelukkig te zijn dan wanneer het hem in de wereld kwalijk ging.

■ Verdere levensloop

Vanaf het ogenblik van zijn bekering begon Camphuysen weer over het predikambt te denken. Hij was vroeger al wel eens opgetreden voor een vrijzinnige groep doopsgezinden. Nu verzocht een van de Utrechtse predikanten hem soms om zijn dienst in de Domkerk waar te nemen. En dat voldeed blijkbaar wel: 'Ieder was verwondert over dese mans preken omde uytneemende gaven die men in hem bespeurden'. Ook door deze successen nam Camphuysen zijn theologische studie weer op en in 1617 werd hij door de Staten van Utrecht (!!) aangesteld tot predikant in Vleuten. Daar heeft hij waarschijnlijk een gelukkige tijd gehad.

Tot dusver hebben we van de dichterlijke gaven van Camphuysen nog niet veel gehoord. Het oudste gedichtje dat we van hem hebben stamt uit zijn Vleutense tijd. Misschien kent U het:

Daar moet veel strijds
gestreden zijn;
Veel kruys en leeds
geleden zijn;
Daar moeten heyl'ge zeden
zijn;
Een naauwe weg betreden zijn;
En veel Gebeds gebeden zijn
Zoo lang wij hier beneden zijn:
Zoo zal 't hier na in vrede zijn.

Het is onwaarschijnlijk, dat zo'n

Vervolg op pag. 30

K. JANSSENS — KAMPEN

Dirk Rafaelsz. Camphuysen

een bijna vergeten dichter
uit de Gouden Eeuw

(1)

■ Inleiding

Wat een synode is, weten wij Gereformeerden; wat een synode aanrichten kan, is ons buitenverbanders ook niet onbekend. De beroemde, voor anderen: beruchte synode van Dordrecht heeft veel goeds gedaan. Denkt U alleen maar eens aan het besluit om de Bijbel uit de grondtekst te vertalen. Onze befaamde Statenvertaling was daar het resultaat van. Maar de wijze waarop onze vaders hun werkzaamheden verrichtten, had en heeft niet de bewondering van iedereen. Ook toen scheen het al alsof een log lichaam als een synode niet meer de mensen ziet, die door haar besluiten getroffen worden.

Onze vriend Dirk Camphuysen was zo iemand, die zwaar te lijden heeft gehad onder de besluiten van Dordt. Nu is het niet de bedoeling van deze artikelen om hem te rechtvaardigen: van de Gereformeerde leer week hij op vele punten af; zelfs voor de verdraagzame Remonstranten was hij nog te vrijzinnig. Maar de zeer zachtmoedige man met het kinderlijk gemoed kon het niet verdragen, dat hij door broeders vervolgd werd als was hij een misdadiger.

Camphuysen echter is niet bekend geworden doordat hij een prediker was en wel een vervolgd prediker, maar wel doordat hij dichter was. Kent U nog de regels:

Ach, waren alle mensen wijs,
En wilden daarbij wel!
De aard was haar een paradijs,
Nu is ze meest een hel. ?

Misschien hebt U toch nooit geweten dat dit het slotcoupletje is van een van Camphuysens fraaiste gedichten.

Over deze dichter-dominee nu wil ik U in de volgende artikelen iets vertellen, waarbij ik U ook enkele van zijn dichterlijke uitingen niet wil onthouden.

■ Een beetje geschiedenis

Camphuysen leefde van 1586 tot 1627. Weet U nog iets van die tijd af? Laten we eens een paar jaartallen noemen, dan herinnert U zich misschien weer het een en ander:

1588: Onoverwinnelijke Vloot;
1590—1600: Maurits veroverd veel steden (turfchip van Breda);

1600: Slag bij Nieuwpoort;
1609-1621: Twaalfjarig Bestand.
En nu een heel ander rijtje van jaren.
1581: geboortejaar van de dichter P. C. Hooft;
1585: geboortejaar van Bredero en van Vondel;
1606: geboortejaar van Rembrandt;
1618-1619: Synode van Dordrecht.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

JEUGD MET EEN OPDRACHT

voor M. v. E.

Afgelopen zomer kwam ik, laat in de middag, mijn kantoor uit om naar huis te gaan. In de regen stond een jochie op de stoep. Tenminste — het leek een jochie te zijn. Een beetje mager, een beetje miezerig, een beetje verregend en anderhalf uur te laat. Met een hulpeloze blik in de eerlijke ogen. Dies zei ik, beleefd maar duidelijk: u bent te laat voor vandaag en te vroeg voor morgen. Hij vroeg zacht in een soort Engels: wat zegt u? Ik zei: too late for now and too early for tomorrow, clear? — I see, zei hij. Maar hij zag het niet erg zitten want hij vroeg nog eens: ik verwacht geld. — Dat doen we allemaal, antwoordde ik bemoedigend, maar het wil wel eens uitblijven. Wat kan ik eigenlijk voor u doen? What can I do for you?

Wel, hij verwachtte wat geld, over te maken door zijn moeder. Uit Zweden. Hij had daarover getelefoneerd en het zou naar deze bank komen, had zijn moeder hem beloofd. — Kom dan morgen om negen uur eens terug, vroeg ik hem, en blijf niet langer in de regen staan. Waar verblijft u eigenlijk? Na drie maal proberen wist ik, dat hij in het kamp De Paasheuvel te Vierhouten logeerde. (Moeilijke woorden hebben we hier op de Veluwe). En, beseffend dat hij dan nog een uur op de bus moest wachten, nam ik hem mee. Argeloos volgde hij me in mijn autootje en reed mee naar 'n dorp, zoals er maar één in Nederland is.

Onderweg pelde ik hem voorzichtig uit. Hij kwam uit Zweden. Zat in een kamp met twee duizend jongemensen: een opleiding voor een ongewone taak. Wat voor organisatie? Youth with a mission, jeugd met een opdracht, zei hij. — Welke opdracht? — Om een land ter wereld te bereizen, een studie van dat land te maken, het Evangelie te preken, na drie maanden een rapport in te leveren en dan weer gewoon aan het werk te gaan. — Allemaal Zweden? — Nee, uit alle landen ter wereld zowat. — Naar welk land zou onze vriend gaan?

— Binnen tien dagen hoopte hij met een kleine groep naar Tanzania te gaan. — Dat is heel in Oost-Afrika, schrok ik (ik zag mijn kinderen al op reis, zonder buidel of male, richting Zuid-Zuid-Oost, vele duizenden kilometers.) — Right, zei de kleine man, die Sterner heette. — Dat is een dure reis, grapte ik. — Daar zal de Lord wel in voorzien, antwoordde hij. — En je moeder mag het geld sturen? vroeg ik. — Dat is mijn eigen geld, antwoordde hij. Ik heb het vooraf verdiend en ik heb mijn motorfiets verkocht. — En vinden je ouders zo'n reis van drie maanden zo maar goed? — Mijn moeder vindt het goed, antwoordde hij.

Om welke reden gaan jullie de wereld in? — Omdat we Christenen zijn geworden, en dat willen beleven en bewijzen. — Ben je dat nu pas geworden? Niet kerkelijk grootgebracht? — Nee, mijn ouders kennen de Heere nog niet; bovendien zijn ze gescheiden. — Zorgt je vader voor zijn gezin? — Nee, die heeft een ander gezin. — Hoe wordt je moeder onderhouden? — Dat doe ik, omdat ik het enige ongehuwde kind thuis ben. Nu ik weg ben zorgen een broer en zuster zo lang voor moeder.

Zo, dat klonk allemaal serieus genoeg. En nu hij me zoveel op mijn vragen verteld had, vond hij, dat hij ook wel eens wat mocht vragen. — Kent u de Heiland? vroeg hij. — U bedoelt Jezus Christus, de Zoon van God? vroeg ik. — Right, zei de kleine man. — Of ik Hem ken, antwoordde ik; ik ken Hem al meer dan zestig jaar. — Sterner greep mijn arm: really? Wat fijn, dat ik in Nederland een mede-christen ontmoet. — Nu, dat genoeg zit dan echt niet aan één kant. Daarom vroeg ik hem, toen ik hem bij De Paasheuvel afleverde: en als je zin hebt een vrije avond bij ons verder te babbelen, nodig ik je meteen uit!

Daar beende hij heen door de regen, natte haarslierten over zijn voorhoofd, een plakkende kiel om zijn tengere schouders, maar met een innerlijk vuur, dat hem gezond hield en een ander jaloers maakte.

—0—

Een week later is hij geweest. Hij kwam tegen de avond aanpeddelen op een gehuurde „byke”. Nam ons meteen voor zich in, vanwege zijn ongeveinsde eerlijke christenliefde, zijn enthousiasme, (dat is eigenlijk een lelijk, heidens woord, geloof ik; de Bijbel kent het niet), zijn bezieldeheid, zijn offervaardigheid, beleefdheid, belangstelling en al die fijne deugden meer. We hebben samen kostelijk over onze Heiland gesproken, over de ontwikkeling van de wereld, het naderend einde en de komst van Jezus Christus, onze taak om dat tot de eindten der aarde duidelijk te maken en al die goede zaken meer, die in ons gekanaliseerde kerkelijk leven eigenlijk zo'n beetje worden doodgedrukt.

H. AMELINK — SITTARD

De brief aan de Efeziërs

Ook heidenen 3 : 2-12 (vervolg)

Het gevaar van de eerste honderd jaar van de Nieuwtestamentische kerkgeschiedenis is geweest dat de gemeente een afvallige joodse secte zou zijn geworden. Paulus heeft door Gods kracht gezorgd dat dit niet het geval geweest is. Hand. 15.

Hij noemt zich zelf terecht de geringste van alle heiligen. Want hij heeft de gemeente Gods vervolgd. 1 Cor. 15 : 10, 11. Maar als vervolger is hij tot zijn bekering gebracht en tot zijn roeping. Juist aan hem is het duidelijk hoe zeer de farizeïse wijze van denken een doodsweg is. En aan hem is het te zien hoe groot Gods geduld is. Wij mogen op Gods ontferming hopen juist als we zien op Paulus' voorbeeld. 1 Tim. 1 : 16. Jezus Christus is in de wereld verschenen om zondige heidenen en joden tot het geloof te brengen.

Zo wordt Gods veelkleurige wijsheid openbaar. Zelfs voor de engelen.

Waarom een geheim?

Paulus zegt dat deze zaak een geheim was. Het was ten tijde van vroegere geslachten niet bekend. Het was eeuwen lang verborgen. 3 : 5; 3 : 9. Werd er tijdens de Oudtestamentische bedeling niet gesproken over heil, ook voor heidenen? Zeker wel. Denkt U maar b.v. aan Psalm 87. Maar het is nooit zo helder geworden als na Pinksteren. Ja, het is nooit zo helder als juist dank zij de plaats en het werk van Paulus in de bediening van Gods geheim en het geheim van Christus.

Troost 3 : 13

Welke troost is er uit de weten-

schap van dit alles? Nu wij mogen met vrijmoedigheid toegaan tot onze Heiland. Ook zij, die gewezen heidenen zijn, of die heidense, geen joodse voorouders hebben. Het heil is ook voor de heidenen, die de boodschap van Christus niet verwerpen. Vervolgens hoeven we de moed niet op te geven over tegenstand van het Evangelie. Verdrukkingen zijn toch tenslotte dienstbaar aan de verwerkelijking van het plan Gods. Wat nu vaak lijkt een belemmering te zijn zal toch blijken een stuwkracht te zijn. Fil. 1 : 12. Gods plan zal zeker tot het doel geraken.

Gebed. 3 : 14-19

Paulus bidt voor de Efeziërs. Hij vraagt heel wat. Maar het gaat om de kennis van de liefde van Christus. Wat er verder gevraagd wordt zijn middelen voor dat doel. De H. Schrift bedoelt met kennen niet alleen een zaak van verstand en geheugen. God kennen is tegelijk Hem erkennen, vertrouwen en liefhebben.

De liefde van Christus is te kennen uit wat Hij voor ons gedaan heeft. De H. Schrift bevat de boodschap van de liefde Gods in Christus Jezus, onze Heer. Om die reden bidt Paulus, zo

staat in 3 : 14. Om wat Paulus dus in het voorgaande heeft opgeschreven. God wil alle dingen herstellen in Jezus Christus. Dat is Zijn plan van eeuwigheid. In dat plan is ook begrepen de toebrenging van de heidenen, zoals in het voorgaande in dit hoofdstuk is verteld.

Dat zal ook de reden zijn, waarom Paulus zegt te bidden tot de Vader, naar wie alle geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt. Het gaat om het herstellen van alle dingen en de vergadering van de nieuwe mensheid. Alle schepselen, welke het ook zijn, hebben hun ontstaan te danken aan God, de Schepper. En alle dingen hebben hun bestaan in Hem, Jezus Christus. Col. 1 : 17. Het gebed wordt gericht tot die God, die we hebben leren kennen als onze Vader, om Jezus wil. Die om Jezus' wil Zijn schepping niet in de steek laat. Die om Jezus' wil de heidenen roept. De nieuwe mensheid vergadert. Voor de nieuwe wereld.

Geloofskennis

De kennis is een kennen in liefde. Niet in de eerste plaats een zaak van verstand en geheugen, maar toch ook met geheel het verstand. Is het niet juist zich in te spannen

Toen hij weg was hebben we nog lang over hem nagepraat. Wat komt er van zo'n Zweeds joch terecht? Voelt hij zich over twee weken een beetje geronseld? Geworven voor een hysterisch doel? Zal zijn geloof de beproevingen van een verre reis met een vage bestemming overleven? Zal hij heimwee krijgen? Zullen zijn nieuwe christenvrienden hem tegenvallen, hem in de steek laten, hem in den vreemde laten vallen? Bange vrees bekruipt je als volwassenen. Je ziet je eigen kinderen, eigen vlees en bloed, al gaan. In een warm ogenblik gewonnen voor een heerlijk doel; maar het fata morgana trekt steeds verder weg...

Onze gedachten bleven bij hem. En onze gebeden, waar hij trouwens om gevraagd had. En toen ik na enkele weken de leider van De Paasheuvel ontmoette, vroeg ik hem naar dat kamp van enkele duizenden bezielde jonge mensen. Hij wist het meteen: dát kamp? Daar had je geen kind aan. Alles even correct en op tijd. Zó mogen ze me het hele jaar door wel leveren.

Nu, dat is toch een fijn getuigenis. Want de socialistische jeugd, voor wie De Paasheuvel bestaat, is wel met groen en rijp bekend — ja die beide. En zo'n besliste goedkeuring op de levenswandel van de Youth with a mission... nu ja, wees maar erg blij.

—o—

Op Oudejaarsdag kwam er eindelijk een briefje van onze Sterner. Met een keurig pootje in bijna vlekkeloos Engels luidde zijn brief:

Beste Vrienden,

Dank u nog eens zeer voor de hulp, die u me deze zomer verleende. Herinnert u zich mij? De Zweedse jongen, die juist naar Tanzania zou vertrekken.

Op de dag, toen u me uitnodigde voor een gezellige avond, beloofde ik u enig bericht te sturen, wanneer ik weer veilig thuis zou zijn in Zweden.

Nu, ik ben juist twee weken terug van een machtige (tremendous) tijd in Tanzania. Daar zat ik in een ploeg van tien jonge mensen. We hebben samenkomsten gehad in de open lucht, in scholen en kerkgebouwen, in verscheidene streken. Al die tijd hebben we samengewerkt met de plaatselijke christenen, van allerlei denominaties. De deuren zijn voor ons geopend, om bijna overal het Evangelie te brengen. En de Heere heeft wonderen voor onze ogen gedaan. Veel mensen hebben hun leven aan Christus gegeven en anderen zijn genezen. De Heere heeft ook in al onze behoeften voorzien, gedurende het hele verblijf.

Nu ben ik blij, in Zweden terug te zijn en mijn werk hier te beginnen.

Ik wens u beiden een heerlijk kerstfeest met de Heer van het kerstfeest in het centrum. En een gelukkig nieuw jaar,

Uw
Sternier.

—o—

Zo, dus de reis is wel doorgegaan. Middelen of niet — geloof was er wel. En hulp van Boven was er ook. En open deuren... was het niet Paulus, die op zijn zendingsreizen deuren zag opengaan en deuren gesloten zag? Aan de heidenen werd een deur des geloofs geopend (Hd. 14). Aan Paulus werd een machtige en grote deur geopend (1 Cor. 16). Dat was in Efeze; maar evenzeer gebeurde dat in Troas (2 Cor. 2). En toen Paulus gevangen zat, vroeg hij de broeders om voor een open deur te bidden; niet om vrij te komen, maar om van het geheimenis van Christus te spreken, als hij de kans kreeg. (Col. 4 : 3). Want het is Jezus Christus, die deuren opent en deuren sluit (Op. 3 : 8).

En de jongeman heeft **wonderen** gezien! Ook op de prediking van Stephanus zag men wonderen en grote tekenen, Hd. 6. En Petrus zei (Hd. 2) dat Jezus Christus van Godswege is aangewezen door middel van krachten, wonderen en tekenen. Terwijl ook Paulus verklaarde, dat Christus door hem met kracht van tekenen en wonderen heeft gewerkt (Rom. 15).

Er zijn mensen **genezen**. In de tijd van het rationalisme werden alle wonderen afgewezen, in deze tijd van irrealisme staat de mensheid weer open voor wonderen. Niet omdat God de Heere het doet, maar omdat het ongeloofwaardig is. En zo is het met genezingen: officieel kunnen ze tot humbug worden verklaard — maar de realiteit is voor de betrokkenen voldoende. En voor de gelovige waarnemers ook.

En de Heere heeft in hun **behoeften voorzien**. Precies zoals het joch vooraf zei: de Lord zal wel voor ons zorgen. Toen de Heiland de 70 uitzond zei Hij: neem geen beurt, reiszak of sandalen mee; geen buidel of male, zei de oude vertaling. De Heere zorgde wel voor zijn apostelen. Zij hadden alleen te prediken, te genezen en het koninkrijk Gods aan te kondigen (Luc. 10).

Als we het nieuwe testament lezen, klinkt alles zo onwezenlijk, zo ver weg, zo irreëel. Maar als u zo'n briefje uit Zweden leest — nu, zeg eens eerlijk: wordt dan Gods Geest weer een beetje realiteit voor u?

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

Samen met al de heiligen. 3 : 18

Om de echte liefde van Christus te kennen, om er steeds meer inzicht in te krijgen hebben we ook de hulp nodig van al de heiligen. Het „samen” spreekt echt van een gemeenschappelijk werk. Het is een gemeentewerk om samen na te denken over de liefde Gods. Een middel dat we vaak maar al te veel ongebruikt laten.

Omdat Paulus zegt „samen met alle heiligen”, moeten we, dunkt me, ook denken aan hen die voor ons de Bijbel lezen. Het is eigenwijs te doen alsof wij de eersten zijn. Een modieus verschijnsel in deze individualistische tijd. Natuurlijk is het niet mogelijk om alles te weten uit de historie van de Bijbeluitleg. Dat is ook niet nodig. Maar er zijn wel onderhandbereik neerslagen van nadenken uit het verleden. Onze zes belijdenisgeschriften bijvoorbeeld. En je moet wel heel lang nadenken voor je afwijkt van een uitleg van eeuwen. Natuurlijk is dat wel eens nodig. Maar dan toch pas na lang nadenken, willen we de eerbied houden voor dit gebed van de apostel Paulus.

Volheid Gods. 3 : 18, 19

Paulus eindigt met de woorden „opdat gij vervuld wordt tot alle

volheid Gods”. De van God komende aanvulling, die werkelijk vol-maakt. Waarin die aanvulling bestaat zegt Paulus in dit gedeelte niet. Maar we zullen wel niet dwalen als we daaronder verstaan het vervuld worden met de volle vrucht van Christus' werk. Die moeten we dan ook vatten. Dat betekent een zich eigen maken. Vastgrijpen. Vasthouden. Omspannen. Christus' werk is van universele betekenis. 1 : 10. Vandaar de woorden breedte, lengte, hoogte en diepte.

In het werk van de herschepping wordt de schepping gered. Het zal doorgaan tot aan de voleinding der eeuwen.

Verhoring

Over de verhoring van dit gebed mogen we in het geloof ons verheugen. God, de Vader, Schepper van hemel en van aarde, kan veel meer dan wij bidden of zelfs maar beseffen kunnen. Hij kan horen, want Hij is een almachtig God. Hij wil horen, want Hij is een trouw Vader. Daarom moet ook de lofzang gehoord worden op Zijn liefde en macht in de gemeenten van Jezus Christus door de tijden heen. Tot de voleinding en de lofzang zal er ook zijn na de voleinding.

Verdeling?

Men zegt vaak dat deze brief bestaat uit twee delen. Het eerste deel omvat de hoofdstukken 1 tot en met 3. Het tweede deel dan de rest van de brief. Het is een voor de hand liggende gedachte. Vooral ook omdat Paulus het eerste deel dan besluit met het woord amen.

Toch lijkt me het zinvol de vraag te stellen of in een betrekkelijk korte brief wel van twee delen gesproken kan worden. Ik dacht dan ook dat er een voortgaande gedachtengang is, die we wel degelijk hebben vast te houden.

Kort samengevat is het in het voorgaande gegaan over het herstel van alle dingen in Christus Jezus en daaruit worden nu de consequenties aangewezen. Het is in ieder geval geen tweede deel, waarin het over heel iets anders gaat. Heel het leven moet beheerst worden door de genade Gods in Christus Jezus. In 4 : 1-16 wordt dat duidelijk gemaakt voor de gemeente in zijn geheel. In 4 : 17-5 : 21 voor de persoonlijke wandel. In 5 : 22-6 : 9 voor het gezin en de maatschappelijke verhoudingen. De brief eindigt met het aanwijzen van de geestelijke wapenrusting, waarin dit alles alleen maar mogelijk is.

om te weten te komen hoe groot de liefde is, waarmee wij bemind worden?

We behoeven niet te denken dat Paulus van mening is dat de gemeenten, aan wie hij schrijft, nog niets weten van Christus. Maar dat kan meer en meer worden. Een krachtsmededeling vraagt hij voor de gemeenten van de H. Geest. Want de H. Geest werkt geloof en liefde. Hoe doet Hij dat? Door het Woord Gods. Dat zwaard van de Geest. 6 : 17. Door het geloof woont Christus in onze harten. Dat is dus door ons vertrouwen van het Woord van God. Door ons vertrouwen op God Zelf. Naar mate we meer en meer gaan vertrouwen op God in Christus, wordt ook de liefde groter en het inzicht in de liefde van Christus. We moeten de H. Geest het enige wapen dat Hij gebruiken wil, niet uit de handen slaan, door het Evangelie te verachten. Of door het niet te gebruiken.

Vervolg van pag.27

Dirk Camphuysen

voortreffelijk gedichtje een eersteling zou zijn. Zijn levensbeschrijver zegt dan ook ergens, dat hij vroeger werk 'ten viere (= vuur) gedoemt en overgegeven' heeft.

In de Vleutense periode kwamen de Dordtse maatregelen tegen de Arminiaans gezinden af. Wie weigerde zich aan de Dordtse besluiten te onderwerpen, moest de Akte van Stilstand (een belofte om niet langer het predikambt uit te oefenen) tekenen. Camphuysen weigerde, zoals de meeste Remonstranten dat deden. Toen brak de vervolging, n.b. door de wereldlijke overheid, tegen hen los. Velen vluchtten, anderen werden de grens overgezet, sommigen bleven en deden in het geheim hun werk. In die tijd hield Camphuysen een preek onder de blote hemel te Rotterdam. De burgemeester probeerde hem van het podium af te krijgen, soldaten moesten er aan te pas komen, relletjes braken uit. Toen Camphuysen zag, dat door

zijn optreden gevaar ontstond voor het luisterende publiek, besloot hij om van het predikambt af te zien. Nochtans weigerde hij de Akte van Stilstand te ondertekenen.

Toen begon voor hem het zwerfleven, waaraan nauwelijks een einde komen zou.

Oproerig noemd'en schreef men my;
't Schrifte stond op poort en straat;
Met plegers van boosdadery
Stondt ik in eenen graad.

Op zijn hoofd werd een prijs gezet van f 300,—.

O land! o land!
gy queekt ze op die u
verra'en.

Hij kwam tenslotte in Amsterdam terecht, waar hij het drukkersvak leerde. Toen hem daar de grond te heet onder de voeten werd, nam hij met zijn compagnon de wijk naar Norden, een stadje in Duitsland (Oost-Friesland), waar ze een nieuwe drukkerij opzetten. Daar was het, dat Camphuysen zich voorgoed als dichter een naam maakte. Hij vond er enige ook verdreven vrienden, met wie hij in een har-

telijke vriendschap samenleefde. Maar ook in het rustige stadje Norden was het hem niet gegeven om rust te vinden.

In 1622 voltrok zich een ramp: de pestziekte tastte de bevolking van Norden aan. Toen kon Camphuysen zich bewijzen als iemand die het ernst is om een godzalig leven te leiden (hij bedoelde: een deugdzaam leven bestaande uit goede werken om daardoor het zalig leven te bereiken). Hij en zijn vrienden deden wat ze konden om het lijden van de zieken te verzachten. Het gezin van zijn vrienden moest dat met de dood bekopen; hij bleef met de zijnen gespaard. Toch vluchtte hij; niet voor de pest, maar voor het leger van de Graaf van Mansfeld, die niet bepaald bekend stond om zijn zachtzinnig optreden. Via Harlingen, waar weer iemand was die wel f 300,— wilde verdienen, bereikte hij Ameland. Vanwege zijn zwakke gezondheid moest hij al gauw terugkeren. Tenslotte vond hij een wijkplaats in Dokkum, waar hij met een vlashandeltje aan de kost trachtte te komen. Een ongezonde bezigheid. Daar stierf hij in 1627. Maar ondertussen was er heel wat van hem in druk verschenen: dichtwerk zowel als theologische geschriften. Daarover zal het vervolg handelen.

gekomen is uit de begeerte tot dat systeem te komen.

Als bezwaar is ook naar voren gebracht dat de invoering van „de gekozen formateur” weinig of geen verandering zou betekenen voor de kabinetsformatie. De koehandel, de touwtrekkerij, de strijd om de bezetting van bepaalde departementen zou even goed blijven bestaan, omdat in de praktijk toch altijd weer samenwerking tussen partijen gezocht zal moeten worden, wil men komen tot een vruchtbaar samenspel tussen kabinet en volksvertegenwoordigers. Ook is al geopperd dat in een bepaalde situatie vele kiezers een bepaald iemand, een figuur van nationale betekenis en van erkende bekwaamheid, als formateur zouden wensen, zonder daarmee te kennen te geven dat ze nu zo enthousiast zijn over de partij of het blok waartoe die figuur behoort. De verkiezing van zo iemand tot formateur zou dan dus helemaal niet betekenen dat hij nu zijn ministers maar moet gaan zoeken onder zijn politieke vrienden. Voorts is aangevoerd dat vanuit de kiezers ook wel méér dan twee personen als kandidaat-formateur zouden kunnen voorgedragen worden, hetgeen ook weer de bekende strijd om ministersposten tot onvermijdelijk gevolg zou hebben. De moeizaamheid waarmee nu elke kabinetsformatie tot stand komt zou geenszins overwonnen zijn.

Er is echter nog een aspect aan de zaak dat, voorzover ik de discussies gevolgd heb, nog maar weinig tot z'n recht gekomen is, en waarover dan nu enkele opmerkingen mogen volgen.

Elk staatsbestel kent de tweehed van overheid en onderdaan. Die tweehed behoeft geen tegenstelling te zijn, mág geen tegenstelling zijn: overheid en onderdanen vormen samen het staatkundig samenlevingsverband, en zij hebben elk op hun eigen plaats en in hun eigen functie in dat verband met elkaar te leven. Hoe vaak er ook revoluties geweest zijn die het bestaande gezag omverwierpen, er kwam altijd weer een ander gezag voor in de plaats. Hoe vaak ook de leuze van gelijkheid van alle mensen aangeheven wordt, hoe vaak ook de gezagsloosheid, het anti-autoritaire gepredikt wordt, het resultaat is altijd weer dat men niet om de eigen aard van „de staat” heen kan: er komt altijd weer en er blijft de tweehed van overheid en onderdanen. Nu is het in het Nederlandse staatsbestel zo dat we aan de overheidszijde hebben H.M. de Koningin met de dienaren der Kroon, de ministers, die de verantwoordelijkheid voor het beleid dragen, en aan de andere kant degenen die zich aan dat beleid hebben te onderwerpen. Ik laat in dit verband buiten beschouwing dat er ook nog weer lagere overheden zijn, de Provinciale Staten en de Gemeenteraden: het gaat op dit moment over de landelijke verhoudingen. In die landelijke verhoudingen is het dan voorts zo dat de onderdanen het recht hebben een volksvertegenwoordiging te kiezen en dat zonder medewerking van die volksvertegenwoordiging geen wet tot stand kan komen. Natuurlijk zijn de ministers op hun beurt ook weer onderdanen: ook zij moeten belasting betalen, zich aan de

J. KAPTEYN — UTRECHT

— Elementaire kennis van de algemene muziektheorie:

— solfège, toonladders, intervallen, cadenzen, kennis van tempo-aanduidingen en andere veel voorkomende muziektermen.

De kosten aan deze cursus verbonden bedragen ± f 200,— (een bedrag dat door de betreffende kerk voor haar rekening genomen zou moeten worden); de duur is ± 22 lessen, die eens in de veertien dagen op zaterdag gegeven worden.

Aan het einde van de cursus wordt een examen afgenomen aan degenen die het diploma willen behalen, het examengeld bedraagt f 60,—; zij, die dat niet willen of zich er niet toe in staat voelen kunnen een testimonium halen, waarop de gevorderdheid van de

cursus op dat ogenblik staat vermeld.

Uitdrukkelijk moet worden gezegd, dat deze cursus bedoeld is voor amateur (cantor)-organisten, terwijl het testimonium gedaan kan worden door iedereen, d.w.z. iedereen die manualiter of ook met pedaal een koraal kan spelen.

Voor meer gedetailleerde informatie: zie bovengenoemd adres. Aan allen die zich in de kerkmuziek willen verdiepen ook m.b.t. het liedboek voor de kerken, dat in sommige gemeenten geheel of gedeeltelijk wordt gebruikt, beveel ik deze cursus op grond van opgedane ervaring van harte aan.

Jo Kapteyn is cantor-organist in de kerk van Utrecht.

B. JONGELING — GRONINGEN

man naar voren kunnen schuiven, en degene die de overwinning behaalde zou vrij gemakkelijk klaar komen met de kabinetsformatie omdat de formateur op grond van de verkiezingsuitslag onmiddellijk zou weten uit welk kamp hij zijn ministers zou moeten halen. In de Nederlandse verhoudingen is het niet mogelijk te komen tot een twee-partijensysteem, zoals dat bestaat in de Verenigde Staten, en bijna ook in Engeland en West-Duitsland. Een twee-blokkensysteem, waarin bepaalde politieke partijen zich aaneensluiten tot een blok, zou echter — zo is de gedachtengang van menig een — wellicht te verwezenlijken zijn, en dit zou wellicht bevorderd worden door de invoering van „de gekozen formateur”. Er zijn — terecht — bezwaren ingebracht tegen het streven naar een twee-blokkensysteem: het alternatief „links-rechts” is principieel onjuist. Van regeringszijde is ook verzekerd dat het voorstel tot invoering van de figuur van de gekozen formateur niet voort-

Kerkmuziek

„In de Andreas-kerk van Leidschendam-Veur zal medio januari een cursus starten voor het testimonium en het diploma kerkmuziek. Docenten: Ds A. Th. Boonstra, Adriaan Engels en Bareld Schuurman. Aanmeldingen spoedig bij: Adriaan C. Schuurman, Taling 15, Den Haag, 070-392959.”

Dit bericht is te lezen in het laatste nummer van Musica pro Deo, een uitgave van de Commissie voor kerkmuziek van de Nederlandse Hervormde Kerk. Dezelfde commissie verzorgt ook bovengenoemde cursus, die ook interessant kan zijn voor (cantor)-organisten uit onze kerken.

De cursus beoogt oriëntering op de verschillende facetten van de kerkmuzikale praktijk:

- Liturgie:
hoe zit de eredienst in elkaar en hoe kan de kerkmuziek in dat kader functioneren.
- Kerklied:
de ontwikkeling van de psalmen en de gezangen in de loop der eeuwen.
- Orgelspel:
literatuurspel, koraalspel en improvisatie; de geschiedenis en de opbouw van het orgel komen ook aan de orde.
- Cantoraat:
voorzingen en instuderen van liederen met een cantonij; elementaire kennis van de koor-directie.

Een gekozen formateur?

In de discussie over de vraag of in de toekomst een kabinetsformateur door het kiezersvolk aangewezen moet worden, zoals door het huidige kabinet is voorgesteld, heb ik tot nog toe weinig of niets gelezen over de staatsrechtelijke kant van de zaak. Men vraagt zich wel af of achter dit voorstel niet de wens zit, te komen tot een twee-blokkensysteem in de Nederlandse politiek: het kiezersvolk zou dan verdeeld worden over twee kampen, een „links” en een „rechts”; beide kampen zouden de als formateur gewenste

verkeersregels houden en wat dies meer zij, en het kan hun hun ministeriële bestaan kosten — dat hebben we al eens beleefd —, wanneer zij op zulk een punt zich misgaan. Ook is het, gezien de noodzakelijkheid van samenwerking tussen regeringskabinet en volksvertegenwoordiging, eis dat bij de kabinetsformatie ernstig rekening gehouden wordt met de samenstelling van de volksvertegenwoordiging. Maar, hoe waar dit alles moge zijn, en hoe ingewikkeld daardoor de staatsmachinerie van in elkaar grijpende tandraden ook moge worden, een feit blijft dat we enerzijds de overheid hebben en anderzijds de onderdanen, en dat het kabinet naast H.M. de Koningin aan de ene kant staat en het volk met z'n vertegenwoordiging aan de andere kant.

Binnen het kader van dit staatsbestel past nu, naar het mij voorkomt, de gekozen kabinetsformateur niet, maar moet het staatshoofd de formateur benoemen. Daartoe zal het staatshoofd uitvoerig adviezen inwinnen van allerlei personen, van de voorzitters van de kamerfracties, van de vice-voorzitter van de Raad van State en van weet ik wie allemaal. En het staatshoofd zal, bij de bepaling van z'n keus, serieus rekening houden met de uitgebrachte adviezen, die alle, zoals men verwachten mag, mede gebaseerd zullen zijn op de concrete politieke verhoudingen. Maar dit alles neemt niet weg, dat het gaat om de benoeming van een dienaar der Kroon, en dat de Kroon daarin tenslotte te beslissen heeft. Natuurlijk kan men hiertegen aanvoeren dat, ook wanneer de formateur door het kiezersvolk aangewezen wordt, de benoeming dan toch nog van de Kroon moet komen en dat hij dan pas formateur is. Maar met zulk een gang van zaken is alle eigen keuzemogelijkheid aan de Kroon ontnomen, hetgeen m.i. noch principieel noch zakelijk een vooruitgang zou zijn. De idee van de democratie in de principiële zin van het woord — „volksheerschappij” — zou op deze manier weer veld winnen, en bovendien zou de eigen invloed van het staatshoofd, die heilzaam kan werken tegen de verwording van het partijwezen in, geheel uitgeschakeld worden.

(Ingezonden)

Onze naam - Géén B.V. a.u.b.!

In 'Opbouw' van 22 november jl. blijkt uit een artikel van drs. H. de Jong nog eens weer, hoe moeilijk het ons valt een naam voor onze kerkengroep vast te stellen. En om een heleboel redenen moet die naam er toch komen. Met de al bijna gangbaar geworden 'Gereformeerde kerken, vrijgemaakt (buiten verband)' is de schrijver evenmin gelukkig als in zijn jeugd met de 'artikel-één-endertigers'. Wat doen we onze kinderen aan, verzucht hij. Maar tot mijn verbazing eindigt hij met een pleidooi voor die naam! Argument voor deze inconsequentie: Dat

'buiten-verband' is precies raak. Mag ik dringend vragen: Alstublieft — geen B.V.!

Want de inderdaad onzinnig-lange naam wordt prompt afgekort. De geschiedenis gaat zich herhalen. K.S. en wijzelf waren verantwoordelijk voor de naam 'één-endertigers' waarvoor wij ons terecht geneerden. Wat wij in onze onnozelheid bedoeld hadden als postale aanduiding ('waar nodig') werd ons als etiket rijkelijk opgeplakt.

Moeten we in dezelfde fout vallen?

Wie noemt ons straks nog 'Gereformeerde'?

Zelfs ons 'Vrijgemaakt'-zijn gaat de mist in, geloof me.

Een goed-hanteerbaar alternatief is al hard bezig gemeengoed te worden: Bee-Veeërs...

Heus, als wij willen waken voor misverstand bij buitenstaanders moeten wij niet zelf Bij Voorbaat dat misverstand gaan incalculeren. Door Bij Voorbeeld 'B.V.' achter onze naam. Want B.V. heeft immers al een derde betekenis gekregen, een alom bekende, nu duizenden N.V.'s zijn omgevormd tot B.V.'s. Kan er nog wel een vierde betekenis bij? Maar dat is toch wel het allerlaatste, dat wij als voor spotters moeten aandragen? 'Gereformeerde kerken B.V.'? 'Besloten Vennootschap'? Toe nou!

Wat dan wel?

Eerst een tegenvraag: IS 'buiten verband' wel 'precies raak'?

Ik dacht van niet. Want daarin komt niet uit, wat in onze kerkelijke positie nou net het belangrijkste is, nl. of wij vrijwillig buiten het kerkverband zijn getreden, dan wel erbuiten zijn GEZET!

Dat maakt nogal wat verschil!

In het eerste geval zijn wij schismatiek, in het tweede ligt de verklaring voor ons noodgedwongen (tijdelijk, hopen we) afzonderlijk bestaan.

We wilden niets liever dan blijven wat we waren: Gereformeerde kerken, vrijgemaakt.

Maar wij werden tegen wil en dank: Gereformeerde kerken, vrijgemaakt.

Dit is een woordspeling. Maar het is meer.

Déze toevoeging is nl. — in tegenstelling tot 'buiten verband' — wel precies raak.

Want waren wij in de vrijmaking actief, (wij máákten ons vrij!) ditmaal ráákten wij vrij, passief. En dat is, dacht ik, het kardinale punt.

Toen immers onze eigenste synode in het voetspoor van Sneek-Utrecht (Noordeloos 1944) door buiten-verband-zetting de hiërarchie, waarvan wij ons sámen hadden vrijgemaakt, weer invoerde, deden wij... niets. Wij dachten er niet aan ons opnieuw vrij te maken. We stonden ineens 'buiten'. Dit hadden we niet gezocht en we waren er niet blij mee. En nu moeten we gewoon een nieuwe naam kiezen. Omdat we net als in 1944 de minderheid zijn.

En omdat de 'Hoogeveens-synodaal' geworden vrijgemaakte meerderheid geen afstand doet van de naam, waarop wij onverkort recht menen te hebben.

Maar daarom hoeven wij nog niet zó lang te treuzelen tot wij een naam krijgen!

Ik geef de naam 'Gereformeerde kerken, vrijgemaakt' graag cadeau voor een betere. Als dat kardinale punt van onze ontstaansgeschiedenis — vrij-geraakt tegen wil en dank — daarin maar tot uitdrukking komt.

Drs De Jong heeft het 'programma van eisen' al op een rijtje gezet. Vakkundig, naar mijn mening.

Wij willen toch allemaal:

- een naam die treffend juist formuleert wat wij zijn;
- een naam zo kort en bondig als 't maar kan;
- een naam waarvoor we ons niet hoeven te schamen, maar
- óók weer geen naam zo deftig dat je er een toga bij zou moeten aantrekken;
- een naam zonder ballast ('Nederlandse' is ballast) en
- geen naam die be-last is (wij hoeven het 'Nederlands' Dagblad niet zo nodig na te apen en een naam als 'Vrije Geref. kerken' is ook al zo belast);
- een naam die ons niet blijvend herinnert aan een pijnlijke verleden.

Ik voeg er nog één aan toe:

Een naam die onze vrijgemaakte broeders 'binnen verband' op een zachtmoedige manier wel blijvend herinnert aan een onnodige scheiding.

Wat scheidt ons nu helemaal?

Eén letter....!

Culemborg.

P. J. Hermans

Kerknieuws

Voorthuizen — Het adres van de scribe is thans: R. Mulderij, Gerard Doustraat 21, Voorthuizen, tel. 03329-2809.

Enschede-Noord — Op 24 december 1974 werd er door de kerkeraad een Kerstnachtdienst belegd in de Lasonderkerk. Deze dienst heeft buiten vele gemeenteleden en leden van andere kerken ook ettelijke buitenkerkelijken getrokken. Ongeveer 700 mensen woonden deze dienst, die een ietwat aangepaste liturgie had, bij. Door deze opkomst gestimuleerd heeft de kerkeraad besloten D.V. Eerste Paasdag a.s. in plaats van de middagdienst van 3.00 uur een

Paasavonddienst om 7.00 uur te beleggen, die weer hetzelfde karakter zal dragen. Er zal dan tevens na de dienst gelegenheid gegeven worden tot kontaktoefening met de predikant en anderen. Voorts heeft dit alles geleid tot een intensivering van het evangelisatiewerk.

Zaandam — Ter kerkeraadsvergadering d.d. 6 januari jl. werden in de rondvraag enkele voorstellen tot het bijeenbrengen van geld voor de orgelrestauratie besproken. Het orgelcomité zal haar werkzaamheden voortzetten, één en ander in nader overleg met de Commissie van Beheer. De op 27 december 1974 gehouden bazar ten bate van de restauratie van het kerkorgel heeft f 4.148,10 opgebracht.

Nieuws uit breder kring

Bezinning op levensstijl — Zondag 16 maart a.s. zal in de (syn.) gereformeerde kerken bestemd worden voor een dag van bezinning op de christelijke levensstijl in deze tijd. Het moderamen van de gereformeerde synode heeft de kerkeraden gevraagd deze zaak dan tot het thema van de kerkdiensten te maken.

In plaats van de baret een helm — De Hervormde predikant van Warffum, ds S. Euverman, is onlangs met een helm verschenen op de kansel. Op deze wijze wilde genoemde predikant Monumentenzorg erop attenderen, dat verder uitstel van hulp gevaarlijk is. Het dak van de kerk lekt als een mandje. Als de organist vol spel zou geven, zouden de stukken kalk naar beneden vliegen. De kerk dateert uit de 14de eeuw. Het herstel is geraamd op een miljoen gulden.

N. Baas overleden — Onlangs is op 81-jarige leeftijd de bekende straat-evangelist N. Baas overleden. Hij was niet alleen in Amsterdam, maar in heel Nederland een gewaardeerde figuur, die op een slagvaardige, konkrete en unieke wijze het evangelie wist te vertolken tegenover buitenkerkelijken en ook anderen wist te wijzen op hun evangelische roeping in deze wereld. Ds J. Overduin besluit zijn warm gesteld „In Memoriam" in „Trouw" met de woorden: „Zulke mensen raken niet zo gauw uit de tijd, ook al zijn ze door God uit de tijd geroepen."

CSR

CHRISTELIJKE SCHOLENGEMEENSCHAP RIJSWIJK

Volmerlaan 2, Rijswijk Z-H

vraagt per 1 augustus 1975 **DOCENTEN** voor:

Nederlands	29 uur	1e graad
	29 uur	2e of 3e graad
Frans	± 12 uur	iedere graad
Duits	12 à 18 uur	1e graad
Engels	vb 26 uur	1e graad
geschiedenis	26 à 29 uur	1e graad
	29 uur	2e of 3e graad
wiskunde	29 uur	1e graad
biologie	18 of 29 uur	1e graad
tekenen	22 à 26 uur	1e graad

Ook studerende kunnen reflecteren, evt. voor minder uren. Op 2e en 3e graads niveau is combinatie van vakken mogelijk. Aan het verkrijgen van woongelegenheden kan alle medewerking worden gegeven. Sollicitanten die bewust het chr. onderwijs willen dienen, kunnen zich voor informatie en sollicitatie richten tot de dir. Drs J. Kleisen, tel. overdag 070-999.527, 's avonds 070-984.382.

Zeer onverwacht heeft de Here thuisgehaald Zijn kind mijn lieve man en onze onvergelijke vader, grootvader en broer

IZAK DORR

op de leeftijd van 55 jaar.

Gij zijt, o Heer, mijn schuilplaats en mijn haven,
Gij zult aan mij al uw beloften staven.
Wat mij benauwt, Gij stelt U aan mijn zij,
omringt met liedren van bevrijding mij!
Gij zult mij voortaan door uw trouw bewaken,
Gij zult mijn leven vol van vreugde maken.

Ik zal mijn weg lichtvoetig verder gaan,
Gij gaat mij voor, Gij maakt voor mij ruim baan.

J. C. DORR-BINNEKAMP

WIM YVONNE
MARTIN

JAN AGNES
ROSALIEKE

HANS MARGRIET
ANNEMIEKE

MARIJKE
BERT
DIRK

C. SNIJDER-DORR

Eindhoven, 19 januari 1975
Torenberglaan 36

De begrafenis heeft plaatsgevonden op donderdag 23 januari j.l.

Geheel onverwacht ontsliep in zijn Heer en Heiland

I. DORR

Zijn aandeel in het bestuurswerk voor „Opbouw”, dat hij steeds overvloedig en met zulk een blijmoedig geloof deed, zullen wij node missen.

Moge de Here aan zijn vrouw en kinderen Zijn ontferming doen ervaren, mede door de broederlijke liefde en hulp van allen die hen na staan.

19 januari 1975.

Bestuur en Redactie van „Opbouw”

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Slotlaan 220 - Zeist

PROT. INTERKERKELIJKE STICHT. BEJAARDENZORG ALBLASSERWAARD-OOST

Hierin werken samen Hervormde, Gereformeerde, Gereformeerd Vrijgemaakte en Christelijk Gereformeerde Kerken te Ameide en omliggende gemeenten.

Voor de opbouw van de staf van het medio 1975 gereedkomende verzorgingstehuis voor 128 bejaarden te Ameide zoekt het bestuur contact met een

a hoofd verzorging

Deze medewerk(st)er zal een zelfstandige kracht moeten zijn met leidinggevend capaciteiten, in het bezit van diploma ziekenverpleging A (en bij voorkeur B).

b hoofd huishouding

Voor deze coördinerende functie is het diploma huishoudkundige bij voorkeur gewenst.

c kok

Deze medewerker moet in staat zijn zelfstandig te werken. Kennis van diëten is vereist.

d 2e kok

Deze dient in staat te zijn de kok tijdens diens afwezigheid te vervangen.

Alle gezochte functionarissen dienen lid te zijn van een der aangesloten kerken.

Eigenhandig geschreven sollicitaties worden uiterlijk 14 dagen na verschijning van dit blad ingewacht bij de secretaris van het bestuur, Molenstraat 29 te Ameide.

nchb

Ons vakantie reisplan 1975

OOSTENRIJK

Deze unieke jongerenreis naar het Bregenzerwäld gaan wij dit jaar weer doen voor de 16de keer. Door de vele aanvragen gaan wij dit jaar weer 3 reizen maken, om teleurstellingen te voorkomen: schrijf per omgaande.

De kampeerboerderij van mevr. Platz in het bergdorp Schwarzenberg biedt ons volop de gelegenheid van deze kampreis te genieten.

's Morgens vroeg met de bus weg, 's avonds in Oostenrijk.

De prijs, alles inbegrepen: verzekeringen, bustochten, etc.

De data is als volgt:	Prijs
7 juli t.m. 16 juli	f 375,—
17 juli t.m. 26 juli	f 375,—
28 juli t.m. 6 aug.	f 375,—

Folder op aanvraag.

Aanmelden bij de kampleider:

JAN WIJNSMA,

Langgrouwsterweg 39, Nijkerk (O-D),
Post Metslawier, Fr.

Tel. 05192-293 - b.g.g. 294.

**Plaats uw
familieberichten
in dit blad**

Redactieleden

Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.
Redactie-assistent
K. Muller

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 27,50 per jaar
f 14,— per halfjaar
f 7,25 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie

Pasteursingel 29b,
Rotterdam-7
Tel. 010-153703
Giro 40 49 45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.